

پژوهش در آموزش شیمی

<http://chemedu.cfu.ac.ir>

پژوهش در آموزش؛ سراب یا یقین

نعمت‌الله ارشدی^۱

^۱ گروه شیمی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران

و سردبیر مجله رشد آموزش شیمی

چکیده

آموزش ابزار مهمی در مسیر توسعه‌ی یک کشور به شمار می‌آید، بنابراین یافتن فهم درست و دقیقی از مقوله‌ای به نام "پژوهش در آموزش" دارای اهمیت ویژه‌ای است. بیش‌تر پژوهش‌های گزارش شده در نشریات علمی-پژوهشی کشور شامل بررسی موضوع‌هایی غیر ضروری است که نقشی در بهبود فرایند یاددهی و یادگیری ندارند. لازم است با تغییری بنیادین در نگرش به موضوع انتشار مقاله و پژوهش‌های مربوط به آموزش، با انتخاب درست و دقیق موضوع‌های مورد نیاز و نیز هدف-گذاری بهتر، "پژوهش در آموزش" را جانی تازه ببخشیم و چاپ مقاله را به عنوان فرصتی برای عرضه‌ی اندیشه‌ها و پیشنهادهای سازنده‌ی خود به جامعه‌ی آموزشی و در بوته‌ی نقد قرار دادن آن‌ها تبدیل کنیم. همچنین با مشارکت در پژوهش‌های گروهی به برداشتن گام‌های بزرگ‌تر و حل چالش‌های مهم‌تری بیندیشیم.

^۱ نویسنده: (✉ narshadi@email.com)

(مسئولیت سرمقاله‌های اساتید مدعو بر عهده خود نویسنده است)

شاید دیدن تیترا این نوشتار در مجله ای که با همین عنوان شناخته می شود کمی عجیب به نظر برسد. اما، از آن جا که آموزش ابزار مهمی در مسیر توسعه ی یک کشور به شمار می آید، یافتن فهم درست و دقیقی از مقوله ای به نام "پژوهش در آموزش" نیز که راهی برای افزایش کیفیت و اثربخشی آموزش از طریق یافتن راهکارهایی برای رفع چالش ها و مانع ها و در یک کلام ابزاری برای اصلاح نظام آموزشی است، اهمیت ویژه ای پیدا می کند. بدون شناخت ساختار، شیوه ی کار و توانایی های یک ابزار، هرگز نمی توان به درستی از آن بهره برداری کرد. بنابراین، پیش از طراحی و اجرای هر پژوهشی در آموزش و پرورش بایستی به این شناخت دست یافت و آگاهانه از این ابزار کارآمد بهره جست.

در مروری بر عنوان و چکیده ی بسیاری از مقاله های پژوهشی منتشر شده در مجله های علمی-پژوهشی داخلی جای نوشتارهایی را خالی می یابید که عمل به راهکارها، توصیه ها و پیشنهادها ی ارائه شده در آن ها بتواند برنامه ریزان، معلمان و دانش آموزان را در بالندگی و اثر بخش کردن فرایند یاددهی-یادگیری یاری کند. مقاله هایی که با پژوهش آموزش مبتنی بر رشته آ، فرایند یاددهی-یادگیری در یک حوزه ی یادگیری ویژه را از منظر اولویت ها، استانداردها، دانش و عمل حرفه ای در حوزه ی یاددهی، موشکافانه مورد بررسی قرار دهد و برای رفع چالش ها و مشکلات آموزشی موجود راه حل هایی دست یافتنی ارائه دهد. مقاله هایی که با نقد و بررسی شرایط موجود آموزش آن موضوع خاص، از نیازسنجی گرفته تا طراحی و تولید برنامه های درسی، از ساختار و محتوای مواد آموزشی گرفته تا بهره برداری از فناوری آموزشی و فضای مجازی، از طرح درس و انتخاب روش تدریس گرفته تا ارزشیابی پیشرفته تحصیلی، چشم انداز روشنی از شرایط مطلوب و راهکارهای تحقق آن با توجه به

² Discipline-based education research (DBER)

الزامات فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و در یک کلام نیازهای بومی کشور در برابر خوانندگان خود نمایان سازد.

به نظر می‌رسد که در شرایط موجود جای پژوهش‌های کیفی از جمله مطالعه‌ی موردی یا پژوهش‌های کمی از جمله فراتحلیل یا پژوهش با روش‌های ترکیبی از جمله اقدام پژوهی آن هم با رویکردی کاربردی بسیار خالی است. پژوهش‌هایی که شناسایی و حل مسایل آموزشی محلی و ملی هدف اصلی آن‌ها باشد و نتایج آن‌ها از جمله برنامه‌ریزان و مجریان برنامه‌های درسی را یاری دهد. این در حالی است که در نظام آموزش عالی بر پژوهش‌های پایه بیش‌تر تاکید شده است. پژوهش‌هایی که اگر هم درست و دقیق انجام شوند دست کم در کوتاه مدت و حتی میان مدت خیلی گره‌گشا به نظر نمی‌رسند. از این رو، لازم است نهادهای مسوول در حوزه‌ی آموزش و پرورش و آموزش عالی کشور ایجاد شبکه و برقراری ارتباطی معنادار و سازنده با فعالان عرصه‌ی "پژوهش در آموزش" و پشتیبانی مادی از چنین پروژه‌هایی را در صدر فعالیت‌های خود قرار دهند.

گفتنی است که یکی از شرایط مهم برقراری چنین ارتباط دو جانبه‌ای تغییر در نگرش پژوهشگران نیز است. مانع مهمی که تنها تلاش برای برداشتن آن، خود به تعاملی ثمربخش منتهی خواهد شد. اما این مانع چیست و چگونه باید از سر راه برداشته شود؟

بیش‌تر پژوهش‌های گزارش شده در نشریات علمی-پژوهشی کشور شامل بررسی موضوع‌هایی غیر ضروری، نامرتبط، تکراری، تاییدی، تبلیغی، بی‌اهمیت و بی‌استفاده است که با محتوایی نچندان معتبر در قالب و جامه‌ای موجه عرضه شده است. دستاوردهایی که به نظر می‌رسد تنها، برون‌داد نگاه به مقاله به عنوان ابزاری برای گرفتن امتیازهای پژوهشی و دریافت مجوز برای دفاع از پایان‌نامه‌ی دانشجویان تحصیلات تکمیلی است. نه سندی ارزشمند که از آموزش و پرورش پشتیبانی کند، گره

از تنگناها و چالش‌های نظام آموزشی بگشاید و برای بهبود کیفی فرایند یاددهی-یادگیری در کشورمان اثربخش باشد.

بی شک تا زمانی که چاپ مقاله به هر قیمتی، با هر کیفیتی و در هر نشریه‌ای هدف اصلی پژوهش و پژوهشگر باشد راه به جایی نخواهیم برد و ادامه‌ی این روند تنها امید همه‌ی دغدغه‌مندان و دلسوزان عرصه‌ی تعلیم و تربیت به پیشرفتِ مبتنی بر یافته‌های مورد اعتماد پژوهشی را به سراب تبدیل خواهد کرد. پس در گام نخست لازم است با تغییری بنیادین در این نگرش، گوهر پژوهش را از نو بیابیم. با انتخاب‌های درست و دقیقِ موضوع‌های مورد نیاز و هدف‌گذاری بهتر، "پژوهش در آموزش" را جانی تازه ببخشیم و اگر قصد انتشار دستاوردهای خود را داریم چاپ مقاله را به عنوان فرصتی برای عرضه‌ی اندیشه‌ها و پیشنهادهای سازنده‌ی خود به جامعه‌ی آموزشی و در بوته‌ی نقد قرار دادن آن‌ها تبدیل کنیم. هم‌فکران خود را بیابیم، از هم بیاموزیم و با مشارکت در پژوهش‌های گروهی به برداشتن گام‌های بزرگ‌تر و حل چالش‌های مهم‌تری بیندیشیم. به آن امید که از این رهگذر، تلاش ما به گامی هر چند کوچک برای تعالی و پیشرفت آموزش در کشورمان تبدیل شود.

نباید فراموش کرد که این مجله‌های علمی-پژوهشی نیستند که به یک مقاله یا نویسنده‌ی آن اعتبار می‌بخشند بلکه این مجله‌های علمی-پژوهشی هستند که اعتبار خود را فقط از انتشار مقاله‌های ارزشمندی می‌گیرند که توسط پژوهشگران توانا، آگاه و علاقه‌مند نوشته شده است